

## Stjepan Krpan

HRVATI U REKAŠU KRAJ TEMIŠVARA. Zagreb: Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske, Kršćanska sadašnjost, 1990, str. 251

Ova knjiga Stjepana Krpana, istraživača hrvatske narodne manjine u susjednim zemljama, govori o maloj grupi šokačkih Hrvata koja već mnoga stoljeća prebiva u Rekašu, mjestu pored Temišvara u Rumunjskoj.

Za pisanje knjige autor je koristio vlastitu građu (prikupljenu na terenu) te literaturu s više izvora. Svoju građu počeo je prikupljati godine 1974, kada je prvi put boravio u Rekašu, a njegovi idući posjeti tome mjestu uslijedili su 1979. i 1985. Građa, prikupljena u samome Rekašu, upotpunjena je podacima iz autorove bogate korespondencije s mještanima-Hrvatima.

Među vrijedne izvore podataka autor je uvrstio dva rukopisna zapisa dvojice tamošnjih žitelja, Joce Čosića-Moljca i Joce Pelića-Armicara, koji se prvenstveno odnose na istraživanje narodnog života i folklor. Korištena je i literatura rumunjskih istraživača, primjerice dr. Mile Tomića, višega znanstvenog suradnika Instituta za lingvistiku u Bukureštu, koji se bavio istraživanjem govora Hrvata i Srba u Rumunjskoj, i mađarskih istraživača, poput Živka Mandića, onomastičara i kulturologa hrvatske nacionalne manjine u Mađarskoj, a koji su dobri poznavao današnjega rumunjskog Banata.

Knjiga je podijeljena na dvanaest poglavlja. U prvome se govori o mjestu i općini Rekaš. Pošto nas upoznaje s geografskim i prometnim smještajem mjesta, autor se potom bavi s onim njegovim dijelom u kojima pretežno prebivaju naši hrvatski sunarodnjaci, koji sebe nazivaju Šokcima. Prema statističkim podacima popisa stanovništva u Rumunjskoj iz 1977, od ukupno 5775 stanovnika Rekaša, 190 ih je hrvatske narodnosti. U preostalim pet sela re-

kaške općine, a to u Stari Bazoš, Petrovo selo, Stančvo, Hrnjakovo, Izvin i Nadaš, živi ih otprilike još toliko.

Najveći broj rekaških Hrvat živi u tzv. Šokačkom kraju ili Šokačkoj strani. Tu se još čuje hrvatski jezik, koji je glavni jezik njihove privatne komunikacije. Njime se besprijekorno i u svakoj prilici služe starije i srednje generacije, dok se kod najmlađeg naraštaja primjećuje stanovit pomak prema asimetričnom bilingvizmu, dakako, u korist službenoga rumunjskog jezika.

U drugom poglavlju riječ je o povijesti i usmenoj predaji. Na osnovi dokumenata autor piše o prošlosti Rekaša, koju obilježavaju doseljavanja stanovnika različitih narodnosti i različitih vjera. Rimokatolička župa proslavila je 1990. čak 600. obljetnicu svoga postojanja. Što se tiče doseljenja Hrvata, smatra se da su se doselili u doba turske vladavine (najvjerojatnije u 16. stoljeću), a to se u ovoj knjizi nastoji argumentirati navođenjem povijesnih izvora. Što se pak tiče njihova porijekla (najvjerojatnije istočno-slavonskog), autor podjednako rabi povijesne dokumente, kao i rezultate istraživanja suvremenih znanstvenika i napokon, narodnu predaju.

U idućem poglavlju riječ je o prošlom životu hrvatskog stanovništva u Rekašu. Da bi pratilo njegov uspon i pad autor se poslužio podacima mnogih mađarskih autora, rjeđe rumunjskih, zatim zapisima naših publicista i naravno, vlastitim zapisima. Razmatranje je započeo sa godinom 1717, kada je proveden prvi popis stanovništva u Rekašu (bilo je to po izgonu Turaka iz Banata), a završio sa 1982, što znači da je obuhvatio razdoblje od 265 godina. Pored brojčanog stanja već naseljenog hrvatskog življa, navode se zanimljivi podaci o novopridošlim Hrvatima iz Gorskog Kotara, koje je na svoje posjede, neposredno nakon 1890, kao vješte drvosječe i drvodjelce naselio grof i veleposjednik Ambrozy. Pa ipak, oko godine 1900. započinje opadanje broja Hrvata. Prvo osjetno brojčano smanjenje uzrokovano je iseljavanjem u prekomorske zemlje, a zatim slijede ratna, međuratna, pa i poratna stradanja.

Život u kući i poslovi izvan nje, naslov je četvrtog poglavlja u kojemu se govori o tradicionalnom rekaškom grditeljstvu, unutrašnjem uređenju kuća i okućnicama, ali i o načinu života unutar uže i šire porodice. Također se detaljno piše o načinu gospodarenja.

U iduća tri poglavlja obrađene su teme o hrvatskoj školi, narodnim društvima i organizacijama, te crkveno-vjerskim prilikama. Nižu se podaci iz literature i osobnih kazivanja, koji nedvosmisleno ukazuju na ulogu škole, Crkve i etničkih institucija što su pomogle hrvatskom življu Rekaša da se odupre i mađarizaciji, i germanizaciji, i rumunizaciji gotovo do današnjih dana, i da sačuva jezik i narodne posebnosti.

Autor ove knjige posebnim poglavljem obuhvatio je problematiku rekaškog govora, antroponimije i toponimije, kao neodvojivog dijela jezičnog blaga tamošnjih Hrvata. Posebno je sastavio rječnik od 800 riječi za koje smatra da naročito obilježavaju hrvatski rekaški govor. Za sam pak materinski jezik tvrdi da je jedna od glavnih značajki njihova etničkog identiteta.

Sljedeća tri poglavlja obrađuju etnografsku baštinu: običaje, narodne pjesme, priče i poslovice, te narodnu nošnju. U opisivanju običaja autor je pošao od svakodnevnih običaja, nastavio s godišnjima, a s tim u vezi prikazao je dječje i mladenačke igre koje su bile uobičajene zabave mladih. Opisao je neka narodna vjerovanja, narodnu medicinu i predviđanje vremena.

Narodno usmeno književno blago rekaških Hrvata sastoji se od 90 pjesama, od kojih su većina kolede, ali ima i poskočnica te tri uskršnje pjesme. Kolede je pak autor

razvrstao u kolede za putom, pojedinačne kolede, kolede o knezu i gospodi, te šaljive i podrugljive kolede. Na kraju ovoga odjeljka nalazi se i nekoliko narodnih priča.

Glede narodne nošnje, posebno je opisana muška posebno ženska, a posebno dječja narodna nošnja. Autor se međutim osvrće i na razdoblje međuratnih, ratnih, te prvih poratnih godina, kada je narodna nošnja posve napuštena.

Posljednje, dvanacsto poglavlje ove knjige, govori o vezama sa sunarodnjacima, te današnjem životu rekaških Hrvata.

Rekaški Hrvati povremeno su uspostavljali veze sa svojim sunarodnjacima u Rumunjskoj, Ugarskoj, Hrvatskoj. Ipak, te su veze zavisile od, prije svega, aktualnih političkih prilika. Autor iscrpno prati ove kontakte unazad gotovo dva stoljeća. Zaključuje da su te veze, baš kao i očuvanje materinske riječi, običaja, i slično, neophodne za očuvanje i njegovanje nacionalnog bića. No, sa žaljenjem zaključuje da su objektivne mogućnosti za čuvanje etničkog identiteta među rekaškim Hrvatima bile sasvim nedostatne. Čak i ako manjinska problematika u današnjem rumunjskom - postdiktatorskom - razdoblju bude išla naruku nacionalnim manjinama, autor se pita, imaju li rekaški Hrvati još subjektivne snage da iskoriste tu (eventualnu) šansu.

Na kraju knjige nalazi se popis literature i izvori. Svako poglavlje obogaćeno je fotografijama i skicama.

Jadranka Grbić